D/NG T/D

Orgaan foar de Fryske taal

Advies “verandering en verbetering”

Inleiding

Ruimte
Sinds 1 januari 2014 – met de inwerkingtreding van de Wet gebruik Friese taal – is DINGtiid aan de slag als adviesorgaan voor de Friese taal. DINGtiid adviseert de Minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties, en Gedeputeerde Staten van Fryslân.

Maatschappelijk processen
In Nederland speelt zich een maatschappelijke verandering af waarbij aan burgers een veel grotere rol wordt toebedeeld. Paradigma's verschuiven van individu naar gemeenschap, van globaal naar glokaal, van exploitatie naar coöperatie en co-creatie, van centraal naar decentraal, van aanbod naar vraag en van controle naar vertrouwen en ruimte. De overheid probeert daarop in te spelen door middel van vernieuwingsprogramma's, maar vooral ook door burgers te stimuleren zelf met initiatieven te komen teneinde de zaken anders in te richten.
Deze maatschappelijke ontwikkelingen laten natuurlijk ook het Fries niet onberoerd. Zo is er een overgang waarneembaar van een veld dat vrij sterk door instituties wordt bepaald naar een veld waarin ondernemende initiatieven die van onderop ontstaan, een belangrijke rol spelen. Deze veranderingen zijn omgeven door onzekerheden. Vooral kwetsbare processen vragen daarom extra aandacht. Dat geldt ook voor het Fries. Door de overheid geleide schaalvergrotingsprojecten zoals de opschaling van gemeentes, rechtspraak en regionale omroepen, hebben belang bij een zorgvuldig transitieproces. Bij zulke vernieuwingen vraagt de positie van het Fries permanente aandacht. Als we dat samen goed doen, kunnen deze maatschappelijke veranderingen ook een kans zijn voor meertaligheid in Nederland, en voor het Fries in het bijzonder.

Vernieuwing
DINGtiid zoekt de vernieuwing. Dit doen we bijvoorbeeld door nieuwe vormen te zoeken om het gesprek met elkaar aan te gaan over thema's rondom de Friese taal. Daarom vond onze officiële presentatie, in september vorig jaar, dan ook plaats bij een zeilschool in het waterrijke dorp Earnewâld. Daar hebben we het skûtsje, het bekende Friese zeilschip, gebruikt als podium van discussie. Het idee daarbij was: los van de wal, vrij van alle structuren onbelemmerd kunnen denken, slechts onder invloed van water, wind en lucht. In zo'n setting bekijken mensen elkaar met andere ogen. En dat werkte.

'Skûtsje' als metafoor
In dit advies gebruiken we dat 'skûtsje' als metafoor. Op een skûtsje bestaan verschillende rollen. Die van de *schipper* natuurlijk: hij of zij staat aan het roer, verstaat de kunst van het zeilen en smeedt een team van de *bemanning*. Want een schipper kan niets zonder een goede bemanning. Elk bemanningslid heeft zijn eigen *post*: bijv. aan het zwaard, de fokkenschoot of de lier. Ieder is verantwoordelijk voor z'n eigen onderdeel en als het goed is, passen alle onderdelen naadloos in elkaar. Het skûtsje vaart door middel van het *tuig*: grootzeil, mast, gaffel, schoten, roer, etc. Zonder tuig is een skûtsje een kale platbodem die niet vooruitkomt. Door de bemanning het tuig goed te laten hanteren, laat de schipper zijn schip zo soepel mogelijk zeilen. Soms moet het grootzeil wat worden aangetrokken, dan blijft het roer steken of moeten de zwaarden worden geschuurd

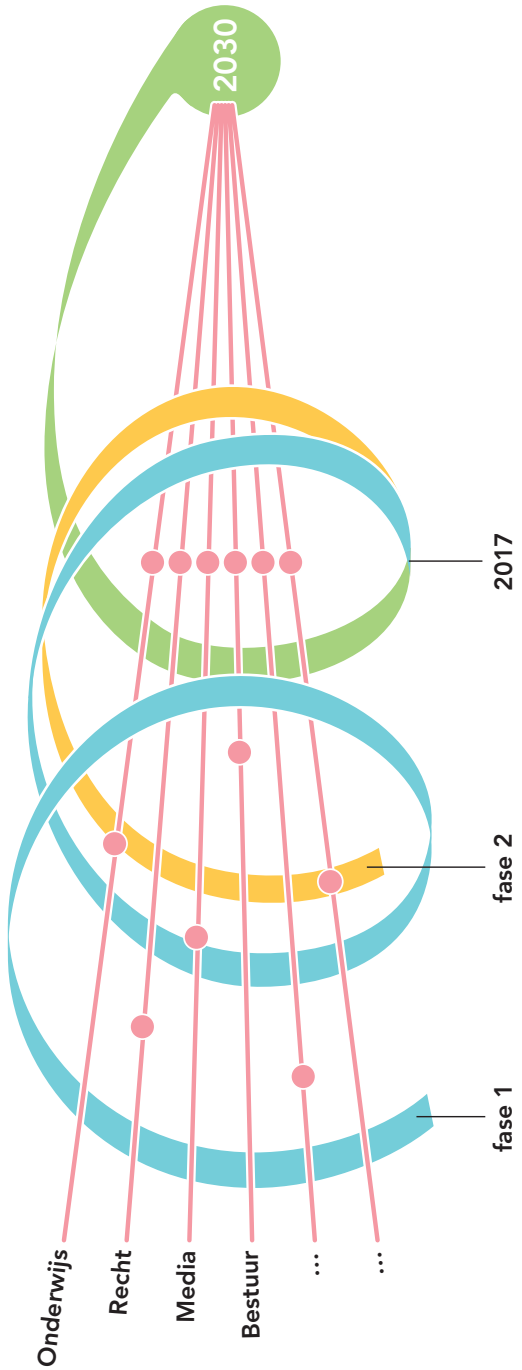
en geschilderd, of zijn nieuwe schoten nodig. Pas als alles in optimale staat verkeert en optimaal wordt bediend, haalt de schipper werkelijk het maximale uit zijn schip.
Dan zijn er de *liefhebbers*, de mensen uit de plaats waar het skûtsje zijn thuishaven heeft en waarvoor het skûtsje ook zeilt. Het schip is het lokale pronkstuk, het uithangbord van de eigen gemeenschap, waarmee de liefhebbers zich identificeren. Zij willen niets liever dan dat hun lokale trots, hun skûtsje, goed presteert.
Die liefhebbers hebben – vaak uit eigen kringen – de plaatselijke *skûtsje-commissie* benoemd. De skûtsje-commissie vertegenwoordigt dan ook de plaatselijke bevolking, stelt de schipper aan, bepaalt met hem wat het doel dient te worden, en faciliteert de schipper om dat doel te bereiken. Dit betekent vaak ook dat de skûtsje-commissie investeringen doet om het skûtsje zo goed mogelijk uit te rusten.
Tenslotte is er nog de *adviseur*: iemand die meedenkt met de skûtsje-commissie over de wensen en mogelijkheden van het skûtsje. Maar die zo nu en dan ook de staat van het tuig inspecteert, geregeld overleg heeft met de schipper, een oogje in het zeil houdt en alle partijen adviseert indien sommige zaken minder dan optimaal dreigen te verlopen.

Als wij deze metafoor spiegelen op de taalsituatie, dan is de *Friese taal* natuurlijk het skûtsje. De liefhebbers zijn *de Friezen* zelf. De bemanning, dat zijn de *"Friese organisaties"*: organisaties en instituten van en voor het Fries, die niet direct tot de overheden behoren (denk aan: Tresoar, de Afûk, de Fryske Akademy, Tryater, Omrop Fryslân, de taalopleidingen etc., en verder stichtingen en verenigingen als It Skriuwersboun, de Ried fan de Fryske Beweging, Skanomodu of de particuliere culturele fondsen – maar ook commerciële partijen, zoals uitgevers, projectbureau's of freelance taalprofessionals). Aan boord zitten de bemanningsleden op de post waar zij hun kennis, kracht of vaardigheid optimaal in kunnen zetten. Je zou die posten de *domeinen* van het Fries kunnen noemen, zoals recht, onderwijs, media, bestuur, kunst, etc. De lokale skûtsje-commissie bestaat uit de *overheden* (rijk, provincie en gemeentes) en daaraan direct gerelateerde gremia (zoals het statencomité Fries). Inderdaad zijn ook de overheden de vertegenwoordigers van de bevolking, zoals ook een skûtsje-commissie bestaat uit lokale burgers. Dan rest nog de adviseur: dat is *DINGtiid*.

Alle elementen zijn dus aanwezig en benoemd. Alle? Wie is dan de *schipper*, zal men zich afvragen. Daar komen we straks nog op terug. Hoe dan ook: het skûtsje komt pas goed op gang als de juiste mensen op de juiste plaats zitten, ieder doet waar hij goed in is en daarbij efficiënt samenwerkt met zijn collega's. En zo is het in grote lijnen ook met het Fries.

Twee fases

We onderscheiden in de toekomst van het Fries twee fases. Deze fases bespreken we individueel. Bij elke fase doen we een aantal adviezen. Het zal duidelijk worden dat de adviezen aan elkaar verbonden zijn, waarbij in fase 1 de noodzakelijke randvoorwaarden worden geschept om fase 2 mogelijk te maken.
Fase 1 (zie ook de illustratie op de volgende pagina) valt te karakteriseren als "het stuur houden en verbeteren". In ons advies gaat het er dan vooral om dat de bestaande processen rondom het Fries worden verbeterd. In de illustratie staat het blauwe lint voor fase 1.

Fase 2 staat in het teken van "de stip op de horizon". In ons advies gaat het daarbij hoofdzakelijk om het ontwikkelen van een gemeenschappelijk perspectief, een gedeelde ambitie voor het Fries: waar willen we met z'n allen heen? Het Fries heeft behoefte aan een vaste, stevige koers. In de onderstaande illustratie staat het gele lint voor fase 2.

Fase 1
Stuur houden en verbeteren

De wind staat goed, maar het skûtsje ligt stil, midden op het meer. Het ligt met de kop in de wind en de zeilen klapperen. Zo nu en dan begint een enthousiast bemanningslid eens stevig aan een schoot te trekken, maar zonder succes – er is geen schipper aan boord om de bemanning aan het werk te zetten. En een individueel bemanningslid krijgt dat ook niet voor elkaar. Wie doet nu eigenlijk wat aan boord, en wanneer gebeurt dat? De lokale skûtsje-commissie staat op de wal en is in druk overleg over de ontstane situatie, maar kan vanaf die positie de impasse niet doorbreken.

Probleem: geen optimale sturing

Op zich staat de wind gunstig. Er liggen al goede afspraken over de domeinen van het Europees Handvest en de Bestuursafspraak Friese Taal en Cultuur (BFTC) die daaruit voortkomt – *het schip is opgetuigd*. De provincie en gerelateerde gremia nemen goede initiatieven (denk aan het Referentiekader Fries in het onderwijs, serious gaming en digitalisering van het Fries). Bij het rijk bestaat de wil om bepaalde zaken in samenwerking met de provincie aan te

pakken – *de skûtsje-commissie is aan het werk*. En ook de organisaties in het veld kennen hun taak - *de bemanning staat gereed en is gemotiveerd.*
Maar tegelijk zien we discussies van tijd tot tijd terugkomen omdat bepaalde zaken nog niet goed zijn geregeld. Uitvoering en verantwoordelijkheid kunnen sterker worden belegd. Bovendien kan het stuur op afspraken vaster; *er is behoefte aan een schipper.* Met stevige sturing verlopen de bestaande processen beter.

Daarom staat de eerste fase in het teken van *sturing.* Voor elk ambitieus project geldt dat het pas tot succes kan leiden als er goede regie wordt gevoerd en het proces om het einddoel te bereiken goed wordt begeleid. Een doelmatige en projectmatige werkwijze dus. Iemand moet de verantwoordelijkheid voelen en deze ook nemen. Wij maken uit onze analyse op dat er rondom het Fries nog geen sprake is van optimale sturing en begeleiding. Dit geldt voor alle overheidsniveau's: het rijk, de provincie en de gemeente.
Bovendien is het beeld momenteel niet geheel scherp wat de verdeling van de taken betreft: wat zou het veld zelf moeten doen en wat hoort tot de taken van de provincie? Zo ontstaat er ruis op de lijn. Dit heeft tot gevolg dat de tijd van personen die sturing zouden kunnen geven, voor een groot deel in beslag wordt genomen door de onduidelijkheid die zulke ruis in het veld oproept. Dit leidt er weer toe dat er te weinig kan gebeuren om de ruis zelf weg te nemen. En zo is de cirkel weer rond.

We illustreren deze cirkel aan de hand van een voorbeeld.

Voorbeeld: implementatie Wet gebruik Friese taal
Om de implementatie van de Wet gebruik Friese taal als voorbeeld te nemen: de regie is tot dusverre niet optimaal geweest. Geen van de partijen heeft de algehele verantwoordelijkheid aan zich getrokken, en afspraken lijken nogal vrijblijvend in te kunnen worden gevuld. In dit proces is het echter cruciaal dat er werk wordt gemaakt van de mogelijkheden die de wet biedt. Maar wie zorgt er nu voor dat de rechten in daden worden omgezet? Wie spreekt wie daarop aan? Wie neemt de eindverantwoordelijkheid, en hoe worden de andere verantwoordelijkheden verdeeld? Wie zoekt bijvoorbeeld uit of gemeentes wel een taalbeleid voeren en een taalverordening hebben? Het ontbreken van goede sturing op implementatie heeft een remmend effect op het proces, wat in het veld tot onduidelijkheid en ongeduld kan leiden.
Bovendien merken we dat het proces niet goed genoeg is gefaciliteerd. Zo zou een toename in ambtelijke capaciteit voor het Fries goed zijn. Door het tekort aan mankracht kunnen gemeentes en rijk momenteel bijna niet anders dan eenmansposten in te richten, met hoogstens een paar uurtjes om het Fries erbij te nemen. Op uitvoeringsniveau, bijvoorbeeld bij gemeentes, kunnen zodoende niet genoeg meters worden gemaakt. En op rijksniveau zien we dat de beschikbare tijd wordt opgeslokt door incidentmanagement: het oplossen van klachten en neutraliseren van incidenten. Het gevolg is dat de zaken die er wérkelijk toe doen en waarover afspraken zijn gemaakt, niet verder kunnen komen (denk aan de taalverordening, het verslag over de stand van zaken rondom het Fries in het kader van het Europees Handvest). De afspraken over het Europees Handvest moeten nu al meer dan een jaar op zich laten wachten.

Dit leidt tot hernieuwd ongeduld en het schrijven van brieven – en zo is de cirkel weer rond. De provincie heeft nog de meeste capaciteit als het om het Fries gaat. Maar daar is een beweging merkbaar van oplopende werkdruk (bijvoorbeeld wegens de bevoegdheid die de provincie inzake onderwijs heeft gekregen), en aan de andere kant afnemende capaciteit.
Onze conclusie ten aanzien van de implementatie van de Wet gebruik Friese taal is dat door zowel het rijk als de provincie meer sturing zou kunnen worden geboden, maar de capaciteit niet aanwezig is om dat te veranderen. Zo blijft het proces reactief, terwijl we met sterkere sturing een meer proactief proces kunnen krijgen. Dan kan veel meer worden bereikt. Want dan gaat het niet zozeer meer over rechten en plichten maar veeleer over de inspiratie die een meertalige situatie als die in Fryslân kan geven. Niet alleen voor de Friezen, maar ook op nationaal niveau, waar meertaligheidsvragen ook steeds nieuwe antwoorden vergen.

De cirkel doorbreken

De situatie die we hierboven hebben geschetst houdt zichzelf in stand. Het beeld is bovendien niet nieuw. Het "Berie foar it Frysk" constateerde ook in 2010 al dat het taalbeleid nogal een ad-hockarakter kent, dat er geen maximale regie is op uitvoering en controle en dat de beleidscyclus 'plan-do-check-act' niet vol in bedrijf is (*Wurk meitsje fan taalbelied,* 2010).
Het lijkt alsof er sindsdien nog niet veel is veranderd. Werkelijke veranderingen vragen om regie en uithoudingsvermogen. Niet alleen bij de overheden, maar ook bij de Friese organisaties en de politiek. Slechts dan kunnen we de cirkel doorbreken. We zijn dan ook ingenomen met de ambitie van de nieuwe provinciale coalitie om een Deltaplan voor het Fries aan te leggen; dit advies zou een van de bouwstenen voor dat Deltaplan kunnen zijn. Diezelfde ambitie zit in het momentum voor het project "Lân fan Taal" in het kader van LWD2018 (Leeuwarden/Ljouwert European Capital of Culture 2018) – een uitstekend moment om stappen te maken.

Daarom is onze stelling dan ook: hoe eerder we fase 1 oppakken, hoe sneller we zullen kunnen constateren dat er verbetering heeft plaatsgevonden, dat we uit de cirkel breken. Daarom is fase 1 – het verbeteren van de dagelijkse sturing – een noodzakelijke voorwaarde om tot fase 2 over te gaan: het bepalen van een gemeenschappelijke ambitie.

Van skûtsjeschipper...

In onze analyse gaat het om rollen en verantwoordelijkheden, en de sturing daarop. Heeft iedereen de goede rol? En welke verantwoordelijkheid hoort daarbij? In onze optiek dienen de overheden (rijk, provincie, gemeentes) de randvoorwaarden te stellen en de juiste faciliteiten te verzorgen. Verder zijn de Friese organisaties zeer kundig en gemotiveerd, maar toch kan in de onderlinge werkzaamheden wellicht nog meer synergie worden bereikt. Ook wordt er nog niet optimaal gebruikgemaakt van het brede potentieel dat het veld te bieden heeft. Hier moet dus regie op komen.
Daarom is – om terug te keren naar onze metafoor – een goede *schipper* misschien wel de belangrijkste voorwaarde om het skûtsje in beweging te krijgen. Naar onze mening ontbreekt zo'n persoon momenteel: een schipper die de bemanning sterk kan motiveren en gaandeweg aan zijn team sleutelt om het maximale eruit te halen. Als de omstandigheden veranderen – de

wind is gedraaid, of er is plotselinge averij – dan kan het nodig zijn om bepaalde rollen aan boord in overleg te herverdelen.

...naar taalschipper
Wij pleiten voor een 'taalschipper': iemand die het roer houdt, coördineert en primair uitvoering geeft aan het bredere taalbeleid. Daarom is het van belang dat de taalschipper iemand is met kennis van geldende afspraken en bestaande structuren, en tegelijk met de statuur om zaken in beweging te krijgen. Een belangrijk verschil met de werkelijkheid van het Fries is vanzelfsprekend dat de taalschipper – anders dan een echte schipper – geen zeggenschap heeft over de Friese organisaties. Die zeggenschap ligt bij de bestuurders van de verschillende organisaties gelieerd aan het Fries. De taalschipper zal door expertise, enthousiasme, betrokkenheid en strategisch vernuft het vertrouwen van de mensen en betrokken organisaties stap voor stap moeten verdienen.

In concreto doen we de volgende adviezen:

Advies 1

Benoem een 'taalschipper' op de dagelijkse agenda van het Fries

Voor: rijk, provincie

- Stel een 'taalschipper' aan, die dagelijks stuurt op bestaande processen rondom het Fries. Hij of zij heeft tot taak de relaties tussen de betrokken partijen naar een hoger, meer uitvoerend niveau te brengen. De taalschipper kan taken en verantwoordelijkheden duidelijker benoemen en beleggen, bijv. door binnen het geheel aan partijen doelmatige samenwerkingsverbanden voor te stellen en op te starten. Dit zal leiden tot een vermindering van eventuele overlap/versnippering en tegelijkertijd tot een versterking van effectieve sturing. NB: de taalschipper kan verbeteringsvoorstellen doen, maar heeft geen beslissingsbevoegdheid. De taalschipper werkt ondersteunend aan de verantwoordelijke instituten en overheden. Het bestaande samen slimmer uitvoeren, en van een reactief naar een meer proactief proces komen, daar gaat het om.

- De taalschipper moet sterk in verbinding staan met de overheden en de Friese organisaties over de voortgang van de uitvoering van de BFTC. In eerste instantie moet de taalschipper vooral focus op de BFTC houden – in deze eerste fase gaat het er immers om dat het bestaande beter wordt uitgevoerd. Dat kan door:
  - een gemeenschappelijke kortetermijnagenda (tot begin 2017) te maken op basis van de punten van het Europees Handvest: laat de BFTC tussen rijk en provincie daarbij het uitgangspunt zijn.
  - te zorgen voor afgestemde rollen en verantwoordelijkheden die uitvoer geven aan de BFTC-afspraken.
  - geregeld (advies: elk kwartaal) te rapporteren over dit proces aan de betreffende partijen (rijk, provincie, maar bijv. ook het statencomité Fries). Kies als startpunt de in de BFTC genoemde rapportage- en informatiestructuur.

BFTC hfdst 8.4: Informatieverstrekking
Ten behoeve van een goede informatieverstrekking over de uitvoering van de bestuursafspraak worden de Tweede Kamer en Provinciale Staten van Fryslân

halverwege de looptijd van de Bestuursafspraak Friese Taal en Cultuur (2015) door middel van een rapportage geïnformeerd.

BFTC hfdst 8.5: Ambtelijke voorbereiding
Het overleg wordt ambtelijk voorbereid, onder verantwoordelijkheid van het ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties, waarin de onderscheiden ministeries en de provincie Fryslân vertegenwoordigd zijn. Dit voorbereidend overleg vindt ten minste jaarlijks plaats. De volgende taken worden verricht:

- de voorbereiding van het bestuurlijk overleg zoals bedoeld in artikel 8.1;
- de voorbereiding van de rapportage aan de Tweede Kamer en aan Provinciale Staten van Fryslân, zoals bedoeld in artikel 8.4;
- de monitoring van de implementatie van de verplichtingen die voortvloeien uit het Europees Handvest.

Advies 2

Van eenmanspost naar uitvoeringsteam voor het Fries

Voor: rijk, provincie

- Faciliteer een effectieve uitvoeringsorganisatie; laat de taalschipper hiervoor een uitvoeringsteam samenstellen. De taak van dit team is in eerste instantie hoofdzakelijk gericht op aan de BFTC gerelateerde zaken. Denk daarbij bijv. aan wetswijzigingen die direct invloed hebben op de positie van het Fries, zoals recentelijk met de ontwikkelingen bij de regionale omroepen of de rechterlijke macht. Dit uitvoeringsteam versterkt de samenwerking tussen de overheidslagen; bovendien is het een samenwerkingspartner voor de Friese organisaties om doelen binnen de geldende kaders te kunnen realiseren.

- Geef de taalschipper de opdracht om vooral te sturen op taken die samenhangen met het rijk, de provincie én de gemeentes. Hierin kunnen ook semi- en niet-overheidsorganen worden meegenomen die met de wet te maken hebben (zoals waterschap, belastingdienst of rechtsorganen). Daarbij vraagt de interdepartementale aansturing en verantwoordelijkheid ten aanzien van het Fries nadrukkelijk aandacht.

Deze adviezen brengen ons bij de tweede fase: het bepalen van de ambitie, van het langetermijnperspectief. Een stip aan de horizon.

Fase 2

De stip aan de horizon

Wie wel eens heeft gezeild, weet dat het, om koers te houden, handig is om een punt voor de boeg te nemen: het dak van een boerderij, een hoge boom, kortom: een stip aan de horizon. Dat geldt ook in de maatschappij: wie écht wat wil bereiken, kan het proces daartoe pas tot succes laten leiden als dat op een stip aan de horizon toewerkt. Een koerspunt voor de lange termijn. Als wij die stip – die ambitie of maatschappelijke agenda – met elkaar bepalen en tot een gedeeld belang maken, verloopt het proces soepeler.

Lange termijn
Wat is de langetermijnambitie voor het Fries? Na een jaar van observeren en gesprekken voeren, komen we tot de conclusie dat voor het Fries een *gemeenschappelijke* langetermijnambitie ontbreekt. Hoe staat het Fries ervoor in 2030? Welke rol speelt het Fries dan in onze maatschappij, in ons leven? Wat gebeurt er met alle kennis die aanwezig is als het gaat om het Fries en om meertaligheid? Hoe ziet Fryslân er in 2030 uit als meertalige Europese regio? Zonder antwoord op zulke vragen kan er geen koers, geen gemeenschappelijke ambitie of agenda worden gevolgd, en is het lastig om te sturen. Onze analyse is dat juist dit momenteel aan de orde is in Fryslân.

Betrokkenheid
We zien dat het Fries de mensen zeker niet koud laat. We merken hoe er geijverd wordt voor de positie van het Fries, hoe de roep hoorbaar is naar meer sturing en regelingen, en naar een betere invulling daarvan. Tegelijkertijd treedt een nieuwe ontwikkeling op, waarbij meer oog bestaat voor verbanden en samenwerking in een meer relevante meertalige context; waarbij de blik steeds sterker over de grenzen van de eigen organisatie en het eigen gebied heen gaat; waarbij ideeën opkomen over nieuwe, digitale toepassingen voor het Fries en deze ook worden ingezet. Het is duidelijk dat een verandering gaande is. Er breekt een periode aan waarin het oude wordt losgelaten en het nieuwe zijn intrede doet. Dat gaat soms gepaard met onzekerheid en complexe vraagstukken, maar daardoor is het tegelijk juist een erg spannende en relevante fase.

Deze ontwikkelingen sterken ons in de gedachte dat de tijd is aangebroken om de stip op de horizon te plaatsen en samen een weg naar die stip te zoeken. We wachten niet op een tot in detail uitgewerkte gemeenschappelijke agenda voordat we in actie komen. Die agenda ontwikkelen we gaandeweg met elkaar – "learning by doing".
Onderweg kan ons pad worden gekruist door katalysators die helpen om het proces verder te brengen. Wij denken dat LWD2018, een evenement waarbij alle ogen op Fryslân gericht zijn, voortreffelijk als zo'n katalysator dienst kan doen. De 'stip aan de horizon' als bedoeld in dit advies zou deel kunnen zijn van de *legacy* van LWD2018. Waar staan we met het Fries in 2030, en op welke wijze kan LWD2018 meehelpen aan die ambitie? Uit de keukentafelgesprekken die we hebben gevoerd, blijkt dat Friezen graag willen dat het normáál is om overal het Fries te gebruiken: in de winkel, op het sportveld, bij de benzinepomp. Dat je je niet hoeft te schamen voor het Fries. De invulling van onze adviezen rondom fase 2 moet zich dan ook niet alleen afspelen binnen de muren en kaders van onze Friese organisaties, maar vooral ook daarbuiten, bij de bevolking zelf. Het Fries is immers de taal van de mensen.

In concreto adviseren wij het volgende:

Advies 3
Van beheersing naar ambitie
Voor: provincie

- Terwijl de taalschipper de samenhang in het veld terugbrengt en er sturing op uitvoeringsniveau wordt aangebracht (zie fase 1), moet tegelijk het pad worden ingeslagen om in samenwerking met de mensen uit het veld tot een gemeenschappelijke agenda of ambitie voor het Fries te komen. We

adviseren om dat proces actief op te starten, met name gekoppeld aan het LWD2018-moment (project "Lân fan Taal"), de nieuwe taal- en cultuurperiode voor de provincie (begin 2017) en de hernieuwde BFTC-afspraken (2018).

- *Tijdlijn*
  Het proces dat we hebben geschetst zal concrete betekenis krijgen voor een aantal Friese organisaties. Een en ander moet leiden tot een sterker gemeenschappelijk fundament onder de toekomst van het Fries. Op basis daarvan kunnen de overheden (rijk, provincie, gemeentes) de verantwoordelijkheid nemen om de uitvoering van de strategie zo goed mogelijk te faciliteren.

  Voorstel provinciale tijdlijn (Q=kwartaal)

  Q4 2015: input uit gesprekken verzamelen per onderdeel van het Europees Handvest
  Q1 2016: input uit gesprekken verzamelen per onderdeel van het Europees Handvest
  Q2 2016: input per thema verwerken en koppelen aan overall ambitie met het Fries
  Q3 2016: strategie aanscherpen voor en met uitvoeringsorganisaties
  Q4 2016: adviseren in aanloop naar nieuwe provinciale beleidsperiode

- Deze stappen hoeven niet door de taalschipper te worden gezet, of zelfs onder diens aansturing plaats te vinden; de taalschipper is immers hoofdzakelijk bezig om de bestaande afspraken beter uit te voeren.

Advies 4

Van versnippering naar samenwerking

Voor: rijk, provincie

- Neem als provinciale overheid de verantwoordelijkheid om op basis van de uitkomsten van het proces dat in Advies 3 staat beschreven, het taalveld waar nodig organisatorisch en financieel te vernieuwen. Dat kan een onderdeel zijn van het proces op weg naar een hernieuwde taal- en cultuurnota, die vanaf 2017 geëffectueerd moet worden.

- Scherp als rijksoverheid het bredere belang van meertaligheid in de rijksverantwoordelijkheid aan, en zet daarbij Fryslân sterk in als kennis- en innovatie-centrum rondom meertaligheid.

Tot besluit

Ieder zijn rol

Eigenlijk gaat het in ons advies vooral om rollen. Ieder heeft een rol, met een verantwoordelijkheid. De kunst voor ons allemaal is om de eigen rol zo goed mogelijk te vervullen en een ander in de gelegenheid te stellen om ook zijn rol uit te voeren. Vertrouwen en ruimte bieden, daar gaat het eigenlijk om. Als er een goede samenhang bestaat tussen de verschillende rollen, komt het proces op gang. Want in de rolverdeling ligt een 'plan-do-check-act'-systeem besloten, met een zekere logische controle over het proces. Ieder zijn rol, maar wel in een open relatie. Het is van het grootste belang dat we elkaar informeren en weten te vinden als dat nodig blijkt.

Vervolgstappen DINGtiid

Wij beschouwen dit advies als een organisatie- of structuuradvies. Hierbinnen zullen we voortaan stap voor stap werken aan de meer inhoudelijke dossiers die met het Fries te maken hebben. Dat doen we mede door adviezen te ontwikkelen over de inhoudelijke thema's die aan het Europees Handvest gekoppeld zijn. Hiervoor zullen we in 2015 nog een aantal DINGgesprekken organiseren, waarmee we het veld willen betrekken bij de uitdagingen die binnen een bepaald thema besloten liggen. Deze input gebruiken we enerzijds om adviezen te geven om bestaande afspraken te verbeteren (m.a.w. het aanjagen van fase 1); anderzijds kan de informatie die dit oplevert worden gebruikt als aanzet voor het nieuwe verhaal van het Fries (fase 2). We willen Rijk en Provincie ook nadrukkelijk vragen DINGtiid in een vroeg stadium voor advies te betrekken bij de beleidsontwikkeling over de positie van het Fries in wets- en beleidsverandering.

Verandering vergt investering

Onze adviezen pleiten voor het sterk anticiperen op verandering. Want wil het Fries toekomst hebben, dan moeten we een proactieve rol voor de positie van het Fries willen bewerkstelligen – dat staat voor ons vast. Verandering vergt investering. In mensen, in een proces en in de professionale begeleiding van dat proces. Daarbij verwachten we van de overheid dat zij een sterk faciliterende rol op zich neemt. Aan goede schippers geen gebrek in Fryslân, en aan enthousiaste bemanningsleden evenmin. Wij hebben zeer veel betrokkenheid, trots en liefde gezien voor alles wat met het Fries te maken heeft. Dat is een stevige basis om koers te zetten naar 2030.